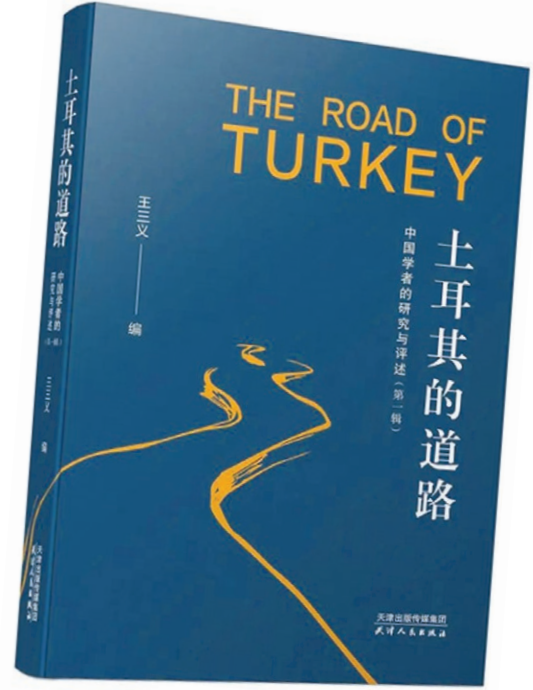

1920-1930'lardaki Çin Gazetelerinde Bir Rol Model Olarak Türkiye*

Wang Sanyi (Ed.). (2021).

The Road of Turkey: Research and
Review of Chinese Scholars. Tianjin:
Tianjin People's Publishing House.

YE ZHANGXU**

Tarih bölümü, Sosyal Bilimler Fakültesi, Şanghay Üniversitesi

1920'LERE KADAR TÜRKİYE, ULUSAL bağımsızlık ve modernleşme modeli olarak imparatorlukta cumhuriyete başarılı bir şekilde dönüştü. Bu dönüşümden etkilenen geç Qing Hanedanlığı ve Çin Cumhuriyeti'ndeki bilim insanları, gazetelerde makaleler yayınlamaya, yabancı haberleri tercüme ederek, Türk Devrimi ve reformu hakkında kitaplar toplayarak Türkiye'yi ve Mustafa Kemal Atatürk'ün tarihi başarılarını Çin halkına tanıttı. Bu süreç sadece Çin halkının dönemin dünyasına dair derin bir an-

layışa sahip olma isteğini yansıtmakla kalmadı, aynı zamanda Çin akademisinin bugüne kadar Türkiye'ye yoğun ilgi göstermesi için bir temel oluşturdu.

Şanghay Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Merkezi'nden Profesör Wang Sanyi'nin editörlüğünü yaptığı "Türkiye'nin Yolu: Çinli Akademisyenlerin Araştırma ve İncelemeleri" (The Road of Turkey: Research and Review of Chinese Scholars), adlı kitap konuyla ilgili sınırlı çalışmalara yeni bir katkı sunmaktadır.

* Çeviri: Nehir Ilgın Akfırat

** Ye Zhangxu, Şanghay Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dünya Tarihi Bölümü'nde yüksek lisans öğrencisi, aynı zamanda Türkiye Araştırmaları Merkezi'nde araştırma görevlisidir. Çağdaş dönem Türk Dış Politikası, Qing Hanedanlığı ve Çin Halk Cumhuriyeti dönemlerinde Türk-Çin ilişkileri araştırma konuları arasında yer almaktadır.
E-mail: yezx207@163.com

Bu kitap, 1920-1930'ların gazete ve dergilerinde yayınlanan siyasi yorumlar, çeviriler, raporlar vb. konuları barındıran 46 makale içermektedir ve genel olarak, 1908 Türk Devrimi, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü, Türk Ulusal Kurtuluş Hareketi ve Mustafa Kemal Atatürk'ün Modern Reformu da dahil olmak üzere Türkiye'nin ulusal bağımsızlığının ve ulusal gençleşmesinin dört önemli aşamasını kapsamaktadır. Bu makaleler temel olarak dönemin Çinli bilim insanlarının Türkiye'nin gençleşme yolunu takdir ettiğini göstermektedir.

İlk konu, 1908 Türk Devrimi'nin kökeni, süreci, sonucu ve etkisi ile ilgilidir ve yedi makale üzerinde durmaktadır. 1908 Devrimi'nin nedenleri ikiye bölünmüştür. İlk neden, Sultan II. Abdülhamid'in otoriter yönetiminin hayatın her kesiminde ciddi memnuniyetsizlik uyandırmasıdır. Örneğin, "Metropolde veya diğer illerde yapılacak bütün mitingler sıkı yasak olarak askıya alınmıştır" (s.3), "Sultan, orduya yayılan ve memurlar arasında memnuniyetsizliğe neden olan gizli dedektif sistemini yürürlüğe koymuştur" (s.5). Devrimden önceki "Türk siyaseti tamamen Abdülhamid II tarafından kontrol edilmiş, Türkiye halkı her gün otokrasiye yenik düşmüştür." (s.3).

İkinci nedense Batı'nın ulus-devlet anlayışının harekete geçirilmesiyle Türk halkının yurtseverliğinin ortaya çıkmasıdır. Yurtdışında okuyan ya da Avrupa'ya kaçan Türklerse "Batılı ülkelerin ileri ideolojisini ve kültürünü kabul ettiler ve anavatanlarının durumundan giderek daha fazla rahatsız oldular. Bu nedenle, birbirleriyle temasa geçen Türkler, anayasal sistemi yeniden kurma umuduyla otokratik sistemi devirmeyi planladılar" (s.44). Ayrıca "Avrupalı güçlerin Türkiye'yi işgal etmesi, Türk devrimcilerine ülkenin krizde olduğunu ve devrim zamanının geldiğini hissettiriyordu" (s.45).

Türk halkının anayasal rejime genel tepkisi, Hazırlık Anayasacılığı'ndaki Çinlilerin tepkisine benzerdi; "Oy kullanma hakkına sahip olan çoğu insan, anayasal hükümetin ne olduğunu bilmiyor."

Devrim sürecinin bahsi Türk Devrim Tarihi (s.3) ve Türk İmparatoru Hamid'in Tahtan İndirilmesinin Kaydı (s.22) adlarında iki gazetede ayrıntılı olarak geçiyor. Profesör Wang Sanyi, söz konusu çok sayıda spekülasyon olduğuna ve Osmanlı Sultanı'nın hain yetkililere ve rahatsız edici politikalara bel bağlayışına dair söylentilerin, eski Çin saray darbelerinde olduğu gibi, nadir olmadığına inanıyor. Dahası, Jön Türk Devrimi'nin gelişimi ve etkisi hakkında Çinli bilim insanlarının farklı görüşleri vardı. Jön Türklerin Zorlukları Üzerine (s.29) adlı makalede yazarın yorumları şu şekildedir: öncelikle Jön Türkler'in devrimden sonra sahip oldukları güç hala zayıf ve istikrarsızdır, ikinci olarak Jön Türkler'in dini ve etnik politikaları popüler değildir, son olarak, İtalya Trablus'u işgal ederken Avrupalı Güçler de Türkiye'yi işgal etmeye devam etmişlerdir. Kimi bilim insanları ise, "feodal despotizmin kalıntıları hala gitmediği için" (s.17) "devrimden sonra uygulanan anayasal rejimin, padişahın kendi yönetimini korumaktan ibaret olduğuna" inanıyorlardı. Ayrıca Türk halkının anayasal rejime genel tepkisi, Hazırlık Anayasacılığı'ndaki Çinlilerin tepkisine benzerdi; "Oy kullanma hakkına sahip olan çoğu insan, anayasal hükümetin ne olduğunu bilmiyor" (s.33). Diğer bilim insanlarıysa Türkiye'nin yeniden canlanmasının tamamen Kemal ve İnönü'ye atfedilemeyeceği fikrini savunuyor, "Uyanışa giden yol kısa sürede tamamlanamamış olsa da Jön Türkler'in son 20 yıldaki çabalarının sonucuydu" (s.94).

İkinci konu, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşünün nedenleri hakkındadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemesi 17. yüzyılda başlamış olsa da nihai ölümü Birinci Dünya Savaşı ile doğrudan ilgilidir. Öncelikle Türkiye'nin stratejik coğrafyası Batılı güçler tarafından talan edilmesinin önemli bir nedenidir. "Avrupa, Asya ve Afrika kıtasının merkezinde bulunan Osmanlı-Türkiye; askeri, dini ve ekonomik açılardan önemli bir rol oynadı, bu nedenle büyük güçlerin hegemonya arayışı için kilit noktaydı" (s.33). İkinci olarak, büyük güçler arasındaki iç çekişme ve kendini koruma arayışı da Türkiye'nin Almanya ile birlik olmasının önemli nedenlerindendi.

Kitapta yer alan 24 yazı, o dönemin tüm Çinli bilim insanlarının Türk Yolu'na övgüde bulduklarını ve Türkiye'nin Çinliler tarafından takip edilecek bir model olarak görülebileceğini göstermektedir.

Paris Barış Konferansı'nda Türkiye'yi Böl başlıklı makalede, Türkiye konusunda Rusya, İngiltere ve Almanya'nın güçleri arasındaki rekabet ve işbirliği ayrıntılı olarak anlatılmıştır. Rusya, Marmara Denizi'ni işgal etmek, İngiltere Batı Akdeniz'den Hindistan'daki kolonilere kadar hava yolunu sürdürmek, Almanya ise doğuda büyük bir Alman İmparatorluğu kurmak istiyordu. Daha da önemlisi, 1908 Türk Devrimi'nin bel kemiği olan Jön Türkler'in yeni ordusu, Almanlar tarafından eğitilmişti. "Dolayısıyla Türkiye, Almanya ile uzun vadeli iyi ilişkilerinden dolayı bu savaşta Almanya'ya yardım etti ve Almanya'nın nihai zaferi kazanacağına inandı" (s.90). Fakat tüm umutları Almanya'nın zaferine bağlamanın akıllıca olmadığı apaçık ortadaydı. "Zayıf

Türkiye sadece askeri olarak başarısız olmakla kalmadı, aynı zamanda yerli malzeme sıkıntısı çekti ve halkın yaşam zorlukları en uç noktaya ulaştı" (s.91). Sonunda Türkiye Ekim 1918'de müttefiklerle ateşkes imzalamak zorunda kaldı. Ardından gelen Paris Barış Konferansı'nda Osmanlı İmparatorluğu yenilmiş bir ülke olarak parçalandı.

Üçüncü konu, Türkiye'nin ulusal bağımsızlığının ve Mustafa Kemal Atatürk'ün reformlarının nasıl değerlendirileceği ile ilgilidir. Bu konuda kitapta yer alan 24 yazı, o dönemin tüm Çinli bilim insanlarının Türk Yolu'na övgüde bulduklarını ve Türkiye'nin Çinliler tarafından takip edilecek bir model olarak görülebileceğini göstermektedir. Çin'in geleceği ve kaderi hakkındaki endişeler, Çinli bilim insanlarının Türkiye'yi incelemeleri için motivasyon kaynağı oldu. Batılı güçlerin görüşüne göre, Türkiye ve Çin, hem Avrupa'nın hem de Doğu Asya'nın hasta adamlarıdır. Ancak İzmir İşgali'nde Türk milleti, bir yüz yıldan fazladır tutsak oldukları Avrupalı güçlerin zincirlerinden kurtulmak için eşi görülmemiş bir güç kullandı, Lozan Konferansı sırasında, Türk devletinin her zaman kaybettiği toprak ve ekonomik hakları geri almak için büyük güçlerin bölünmesinden yararlandı" (s.94). "Ancak, ülkemiz hâlâ emperyalizmin acımasız baskısı altındaydı" (s.103). Çin de Türkiye ile benzer bir durumdaydı ve eski Çin'in ulusal bağımsızlığını keşfetmede daha uzun bir yolu vardı.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasının ardından Atatürk'ün uyguladığı reformlar Türkiye'nin kalkınmasında yeni bir sayfa açmıştır. Türkiye ile karşılaştırıldığında, Çin o dönemde hala savaş ağalarıyla mücadele etmekteydi. Çinli bilim insanları, Türk ulusal bağımsızlık ve modernizasyon reformlarının başarılı deneyimlerinden ders almayı umuyordu.

Çinli bilim insanları, Türk ulusal bağımsızlık ve modernizasyon reformlarının başarılı deneyimlerinden ders almayı umuyordu. (Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksel Kurumu web sitesi)

Öncelikle, bağımsızlığa kavuşmak için, Avrupalı güçlerle eşitsiz anlaşmaları fes etmeyi Türkiye’den öğrenmeleri gerekiyordu. “Türkiye, Ulusal Kurtuluş Savaşı ve Lozan Konferansı yoluyla yarı sömürgeci tam bağımsız bir ülke olma yoluna girerken, Çin’in eşitsizlik yaratan anlaşmaları kaldırılmamıştı ve diplomatik dokunulmazlık da tam olarak geri kazanılamamıştı” (s.103). Lozan Konferansı’nda İsmet İnönü’nün mükemmel diplomatik çalışmalarını öven bilim insanları Çin hükümeti ve diplomatların fark yaratmasını bekliyorlardı. “Şimdi Çin’deki büyük güçlerin konsolosluk yetkisinin kaldırılmasını talep etmeye çalışmalıyız ve sorunu çözmek için yeni bir çok taraflı anlaşma imzalamadan önce onları Türkiye gibi tek taraflı olarak kaldırmayı ilan etmeliyiz” (s.163).

Bağımsızlığa giden yolda, Türkiye’nin nüfus sayımı politikasından da ders alınmalıydı. “Kemal ve meslektaşları, Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında nüfus sayımını yapmak için tüm zorlukları ortadan kaldırdılar, Çin tarihte bu önemli konuyu hep görmezden gelirken, Kemal, bir ülkenin geleceği planlamak isteniyorsa önce o ülke nüfusunun büyüklüğünün bilinmesi gerektiğini iyi bir şekilde kavramıştı” (s.140).

Öğrenilmesi gereken bir diğer husus, iç ekonominin gelişimine odaklanmaktı. Kemal hükümetinin kapitalist ekonominin gelişimini teşvik etmek için olan; finansmanı düzeltmek, sanayiye ödüllendirmek, ulaşımı kaldırmak gibi bir dizi politikası; Türkiye’de Yeni Vergi Sistemi (s101), Türkiye’nin reform politikaları (s.147), Türkiye’nin Yeni

Ekonomik İnşası ve Ekonomik Zenginlik Kaynağı (s.173) gibi makalelerde ayrıntılı olarak anlatılmıştır. “Özellikle, Türkiye’nin ekonomisini geliştirmek için yabancı sermayeyi devreye sokma uygulaması Sun Yat-sen’in sanayi planıyla aynı zamana denk gelmiştir” (s116). “Bu nedenle, bilim insanlarına göre, Türkiye’nin reform politikasının avantajlarını taklit etmek üzere kullanmalıyız” (s.167).

Modern Türkiye ve Çin'in benzer ulusal kaderleri var. Modern Türkiye'nin yükselişi, o dönemde Çinli bilim insanları için sadece dünyayı sarsan bir değişiklik değil, aynı zamanda başarılı bir modernleşme hareketiydi.

Elbette, tüm Çinli bilim insanları Kemal'in her reformunu tam olarak takdir etmiyordu. En büyük örnek yazı sistemi reformuydu. Çinli bilim insanları, bu reformun hızlı başarı ve anlık faydalar için fazla radikal olduğunu düşünüyorlardı. “Acele işe şeytan karışır. Bu reform bir çok sorunu da beraberinde getirdi” (s.156). Diğer bilim adamlarıysa Türk kadınının peçe meselesi ve siyasete katılma hakkı konusunda endişeliydi. “Kemal'in, kadının peçesini kaldırma reformu hiçbir zaman tamamen başarılı olamamıştır. Birincisi, Türk halkının bu noktada hükümetin iyi niyetini kabul etmesi kolay değildir, ikincisi, hükümet bu reform konusunda fazla kararlı değildir” (s.120). “Feminist hareketin filizlenmesinde Kemal de fazla radikal davranmamıştır” (s.123). “Bilim adamları daha çok Türkiye'nin canlanma yolunu övüyorlar. Ulusal Kurtuluş Hareketi, Asya ulusal devriminin başarısına öncülük etti ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk reformları da Çin için bir örnek oluşturdu” (s.147).

Modern Türkiye ve Çin'in benzer ulusal kaderleri var. Modern Türkiye'nin yükselişi, o dönemde Çinli bilim insanları için sadece dünyayı sarsan bir değişiklik değil, aynı zamanda başarılı bir modernleşme hareketiydi. Qing Hanedanlığı ve Çin Cumhuriyeti'nin son dönemlerindeki bilim insanlarının Türkiye imajına ilişkin görüşlerini incelediğimizde, gazete ve süreli yayınların tarihi materyallerini kullanmadan karşılaştırma yapamayız. Bu nedenle Profesör Wang Sanyi, bu dönemdeki gazetelerin toplanması, seçilmesi ve düzenlenmesi yoluyla önemli ve kapsamlı bir kılavuz oluşturmuştur.

Genel olarak, kitaptaki seçilmiş makaleler, 1920-1930'lardaki Türkiye üzerine Çinli bilim insanlarının yaptığı araştırmaların başarılarını temsil etmekte ve Çinli bilim insanlarının o dönemde Türk akademik düşünceleri üzerine yaptıkları araştırmaların da önemli tanığı olmaktadır. Bu makaleler sadece Çinli bilim insanlarının Türkiye hakkındaki görüşlerinin gelişimini daha sezgisel bir şekilde anlatmakla kalmaz, aynı zamanda modern Çin-Türk ilişkilerinin gelişiminde güçlü bir tarihsel anlayış inşa etmemize de yardımcı olur.

Kitabın küçük bir eksikliğiyse, yer verilen makalelerin çoğunun The Eastern Miscellany'den alınmış olmasıdır. Kitap, Shun Pao gibi dönemin ünlü gazetelerinde yayınlanan Türkiye hakkındaki başka makaleleri içermemektedir. Ayrıca Han halkı tarafından kurulan gazete ve süreli yayınlara ek olarak, Hui aydınları tarafından kurulan Yuehua ve Tujue gibi gazeteler de bulunmaktadır. Referans için önemli bir değere sahip olan bu gazeteler, Türk çalışmaları hakkında benzersiz fikirler içermektedir ve bu nedenle bu tarihte yer almayı hak ediyordu.

Teşekkür: Bu makale “Çin Eğitim Bakanlığı'nın Felsefe ve Sosyal Bilimler Ana Projesi” tarafından desteklenmektedir. (17JZD036)